

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

ÕPILASTE KARJÄÄRIPÄDEVUSTE ARENGU TOETAMINE

Soovitused karjääriteenuste
süsteemi loomiseks koolis

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

Programm: „Teaduspõhine õppekavade ja
õppevara arendamine ning rakendamine ja
õppekvaliteedi hindamine, personaalsed
õpiteed ja õpianalüütika“ (ÕKVA+).

Koostajad

Kadri Haavandi

Merit Luik

Tuuli Mekk

Margit Rammo

Liis Süsmalainen

2025

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Mõisted	7
2. Sihiseade	9
3. Karjääriteenuste korraldus koolis	12
3.1. Karjääriõpe	13
3.1.1. Üld- ja karjääri kujundamise pädevuste omavahelised seosed	13
3.1.2. Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ rakendamine aineõppes	16
3.1.3. Karjääriõpet toetavad tegevused koolis	18
3.1.4. Karjääriõpetuse valikaine või -kursus	19
3.2. Karjääriinfo vahendamine ja -nõustamine	21
3.2.1. Karjääriinfo vahendamine	21
3.2.2. Karjäärinõustamine	21
4. Osapooled koolis	23
5. Koolivälised partnerid	28
6. Kvaliteedi ja tulemuslikkuse hindamine	31
Lisa 1: Üldhariduskooli karjäärisüsteemi arendaja 7 võtmeküsimust	34
Lisa 2: Karjääri kujundamise õpitulemused kooliastme lõpuks	35

Sissejuhatus

Sõnal „karjäär“ on mitu tähendust. Nüüdisajal käsitletakse seda kui teekonda läbi elu, õppimise ja töö. Kadumas on müüt lõplikust elukutsevalikust ja enamik inimesi mõistab, et muutuv maailm toob kaasa vajaduse pidevalt kohaneda, oma maailma avardada ja luua endale tähendusrikas rada. Inimesed pühenduvad oma potentsiaali otsimisel lisaks tava-pärasele koolis õppimisele ja tööl käimisele üha rohkem oma väärtustele, kogukonnale, enesearengule ja unistustele.

Karjääri kujundamine toetab eneseteostust, annab võimaluse õpinguid ja tööelu nautida – see mõjutab iga inimese heaolu ning toetab hariduse, tööturu ja ühiskonna toimimist¹. Arvestades, kui olulist rolli õpingud ja töö elus kannavad, on inimesed siiski vähe teadlikud sellest, kuidas oma karjääri kujundada ja selles professionaalset abi kasutada. 2021. aastal läbi viidud uuringu kohaselt on inimeste nõudlus õpingute, elukutse või tööalaste valikute tegemist toetavate karjääriteenuste järele suur: noortest üle 80% ja täiskasvanutest 64–70% leiavad, et vajavad neid teenuseid. Samas, viimase kahe aasta jooksul on kasutanud karjääriteenuseid veidi üle 50% noortest ja ca 25% täiskasvanutest².

Haridus- kui tööturustusel on oluline roll luua pädevuste abil igale inimesele hüppelaud iseseisvaks eluks ja ühiskonda konkurentsivõimeliseks panustamiseks. Karjääri kujundamise oskustele ning haridustee ja tööeluga seotud valikute toetamisele keskendudes aitavad karjääriteenused inimestel erinevates eluetappides oma potentsiaali leida, elu kujundada ja ennast teostada³.

Täna toimib Eestis kolmeosaline **karjääriteenuste süsteem**, kus **karjääriõpe** on õppekavas määratletud keske eesmärgina, keskendudes karjääri kujundamiseks vajalike pädevuste⁴

-
- 1 Cedefop; European Commission; ETF; ILO; OECD; UNESCO (2021). Investing in Career Guidance: Revised Edition 2021. [Karjääriteenustesse investeerimine](#).
 - 2 Kallaste, E. jt. (2021). [Karjääriteenused Eestis: teel terviklahenduseni](#). Eesti Töötukassa.
 - 3 Euroopa Liidu Nõukogu (2008). [Council Resolution on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies](#) (Nõukogu resolutsioon karjääriteenuste loimimisest hariduses).
 - 4 SA Innove karjääriteenuste keskus (2016). [Karjääri kujundamise pädevuste arengu toetamine](#).

arendamisele koolides. Põhikooli ja gümnaasiumi õppekavades^{5,6} on koolile pandud ülesanne tagada õpilastele karjääriteenuste kättesaadavus. 2019. aastal toimunud karjääriteenuste reformi käigus lepidi kokku, et **karjäärinõustamist ja karjääriinfo vahendamist** pakub õpilastele tasuta Eesti Töötukassa. Teenuste sisu ja maht lepitakse kokku koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga.

Kaasaegne karjääriteenus käsitleb inimest tervikuna ning eeldab seega haridus- ja tööhõive-sektori ülest lahendust. Praktikast tähendab see seda, et parim karjääriteenus on inimesele abiks ja arengu inspiratsiooniallikaks just sellel hetkel ning sellises vormis, nagu temal seda vaja läheb. Tuleb tõdeda, et detailsem ülevaade karjääriõppest Eesti koolides puudub. Vähe on teavet selle kohta, kuidas arendatakse karjäärikujundamise pädevusi, millised on osapoolte rollid ning kuidas karjääriõpe aitab kaasa õpilase kujunemisel loovaks ja mitmekülgseks isiksuseks. Haridusasutusi valdab ressursside puudus, sh ajapuudus, õppevara kättesaadavuse piiratus, samuti on piiratud võimalused tugivõrgustiku kasutamiseks ja vajaka on ka eri spetsialistide koostöö koordineeritusest⁷. Uuringutest jääb kõlama, et haridusasutuste töötajatel (sh õpetajad, tugispetsialistid, juhid) ei ole piisavalt karjääriõppe elluviimise kogemust, visioone ning selleks vajalikke kompetentse ei arendata⁸. Tugevaks alustalaks ja kvaliteedimärgiks on sel teemal kutsesüsteem ja hiljuti uuendatud karjäärispetsialisti kutsestandard, kuhu on lisandunud ühe valitava tööosana karjääriõppe elluviimine. Karjäärispetsialisti kutse omandamine annab kooli töötajale võimaluse vajalike teadmiste, oskuste, vilumuste ja hoiakute arendamiseks⁹.

Karjääriteenuste süsteemsema korraldamise vajadusest koolis räägivad ka Pisa 2022 uuringu tulemused, mis viitavad sotsiaalse tausta mõju kasvule õppetulemustes, noorte liiga kõrgetele ootustele hariduse omandamise ja tulevase ameti suhtes, tugevatele soolistele erinevustele õpilaste tulevikuootustes ning karjäärinõustamise piiratud kättesaadavusele¹⁰.

Eestis on koole, kus on karjääriõpe süsteemne ja tugineb pikaajalistele traditsioonidele. Samas vajab see pidevat täiendamist ja koolide erinevusi arvestades peaks karjääriõpe paindlikult erisusi arvestama. Seega, kooli töötajate eneseareng, kogemuste vahetus, üksteiselt õppimine ja lahenduste otsimine käib pidevalt ning uuendusmeelsus on hädavajalik. Inspiratsiooniallikaks soovitame piirkondlike karjääriteenuste mudelite uuringu raportit, mis kirjeldab üldhariduskoolidele sobivaid mudeleid osutatavate kvaliteetsete ja süsteemsete karjääriteenuste pakkumiseks¹¹.

Juhendmaterjal on mõeldud põhikooli riikliku õppekava (PRÕK) § 24 lg 6 p-i 6 ja gümnaasiumi riikliku õppekava (GRÕK) § 19 lg 6 p-i 5, samuti PRÕK § 16 lg 3 ja GRÕK § 12 lg 2 rakendamise toetamiseks koolides. See on valminud Eesti Karjäärinõustajate Ühingu liikmete koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimusel. Koostajate eesmärk on **aidata koolide haridusjuhtidel mõtestada karjääriõppe käsitlust oma koolis, uuendada kooli õppekava ja käivitada karjääriteenuste süsteem, mis vastaks õpilaste vajadustele ja õppekavas toodud suunistele.**

5 Põhikooli riiklik õppekava.

6 Gümnaasiumi riiklik õppekava.

7 Kallaste, E. jt. (2021). *Karjääriteenused Eestis: teel terviklahenduseni*. Eesti Töötukassa.

8 Pata, K., Jõgi, L., Lepik, A., Dibou, T. (2022). *Karjäärispetsialisti koolitusmudel: võimalused, vajadused ja lahendused elukestvaks karjääri kujundamiseks*. Haridus- ja Noorteamet.

9 Karjäärinõustajate Ühing www.kny.ee ja Kutseregister (2023). *Karjäärispetsialisti kutsestandard, tase 6*.

10 Tire, G. jt. (2022). *PISA 2022 Eesti tulemused*. Haridus- ja Noorteamet.

11 Sotsiaalse Innovatsiooni Labor (2023). *Piirkondlike karjääriteenuste mudelite teenusedisain*. Haridus- ja Noorteamet.

Innustame märkama kõike seda, mida kool juba teeb, toetamaks õpilaste karjääripädevuste arengut, ning loodame, et käesolev materjal aitab leida uusi võimalusi, kuidas karjääriteenuseid veelgi tõhusamalt korraldada.

Täname

Karjäärinõustajate Ühingu liikmeid, koostööpartnereid Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu ning Haridus- ja Teadusministeeriumis: Kristel Ainsalu, Kairi Kolk, Eveli Kuklane, Triin Liin, Hele Liiv-Tellmann, Kristina Orion, Anneli Peterson, Marju Põld, Lana Randaru, Angela Rebas, Ave Szymanel, Mari Tikerpuu, Marge Varma.

Koostajad

Kadri Haavandi, Merit Luik, Tuuli Mekk, Margit Rammo ja Liis Süsmalainen.

1. Mõisted

Karjäär (*career*) – inimese elukestev haridus- ja tööalane areng tema elu kõigi rollide omavahelises kooskõlas. See hõlmab hariduse omandamist, erialavalikuid, tööellu astumist, töö- ja isikliku elu rollide tasakaalustatud täitmist.¹²

Karjääri kujundamine (*career development, management or learning*) – elukestev õppimise, otsustamise, valikute tegemise ja arenemise protsess. See on endale tähendusliku ja rahuldust pakuva elu loomine, tegutsedes paindlikult oma arenguvajadustest ja võimalustest lähtuvalt.¹³

Karjääri kujundamise oskused (*career management skills*) – üldpädevused, mida iga inimene kasutab karjääri kujundamisel kogu oma elu jooksul. Need pädevused aitavad koguda, analüüsida, sünteesida ja organiseerida enesekohast ning haridus- ja kutsealast infot, teha valikuid, otsustada, korraldada üleminekuid ja oma karjääri teadlikult kavandada.¹⁴

Karjääriteenused (*career services, career guidance, lifelong guidance*) – karjääriõpe, karjääriinfo vahendamine ja karjäärinõustamine; aitavad igas vanuses inimestel kujundada oma karjääri ning teha haridus- ja tööalaseid valikuid.¹⁵

Karjääriõpe (*career education*) – teoreetiline ja praktiline õpe, milles õppija omandab karjääri kujundamiseks vajalikud oskused ja teadmised ning valmisoleku elukestvaks õppeks.¹⁶

Karjääriõpetus (*career subject*) – õppeaine, mis aitab kujundada õpilases teadlike karjääriotsuste tegemiseks vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud. Karjääriõpetuse aine on karjääriõppe osa.¹⁷

12 Kinkar, V. (sisutoim). (2023). [Karjääriõpetus: ainerammat põhikooliõpetajale](#). Haridus- ja Noorteamet.

13 *Ibid.*

14 Põld, M. (koost). (2018). [Karjäärinõustamise käsiraamat](#). SA Innove.

15 *Ibid.*

16 *Ibid.*

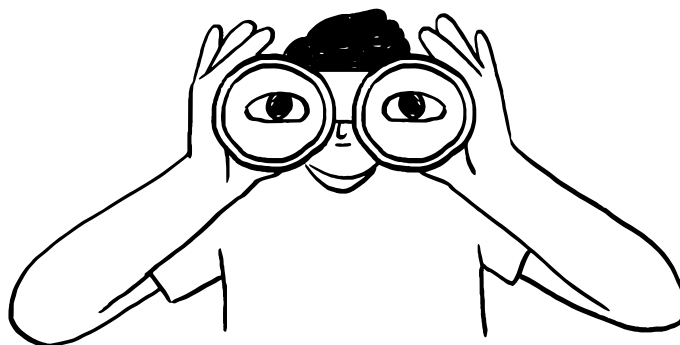
17 *Ibid.*

Karjääriinfo (*career information*) – hariduse, tööturu, elukutsete ja nende omavaheliste seoste kohta käivad korrastatud andmed, mida kasutatakse karjääriteenuste osutamisel.¹⁸

Karjäärinõustamine (*career counselling*) – karjäärinõustaja ja indiviidi (või grupi) vaheline protsess, mille keskmes on erinevate meetodite abil nõustatava eneseteadlikkuse tõstmine, tema jaoks sobivate haridus- ja tööalaste valikute ning otsuste tegemise toetamine, aga ka töö ja õpikeskkonna muutustega seotud kohanemise toetamine kogu inimese elukaare jooksul.¹⁹

Karjäärispetsialist (*career specialist*) – spetsialist, kes on inimestele abiks karjääri kujundamisega seotud eesmärkide seadmisel, oskuste arendamisel ja otsuste langetamisel. Karjääriteenuste valdkonna spetsialistina toetab ta inimesi kutse, tööalase rolli, ning õppimise võimaluste valimisel ja elluviimisel.²⁰

Karjääriteenuste korralduskava (*career guidance plan*) – riiklikust õppekavast ja karjääripädevuste mudelist²¹ lähtuv pikemaajaline kava, mis on kooskõlas kooli arengu- ja õppekavaga. Korralduskava tuleks iga õppeaasta alguses üle vaadata ning vajadusel kohandada. Korralduskavas peaks olema ära toodud kooli karjääriteenuste eesmärk või eesmärgid, nende saavutamiseks valitud meetodite kirjeldus ning indikaatorid, kuidas eesmärkide täitumist mõõdetakse.²²

18 Eensalu, K. jt. (2008). [Karjääriinfo teejuht. Kuidas vahendada infot haridusest, tööturust ja elukutsetest](#). SA Innove Karjäärinõustamise Teabekeskus.

19 Pöld, M. (koost). (2018). [Karjäärinõustamise käsiraamat](#). SA Innove.

20 Kutseregister (2023). [Karjäärispetsialisti kutsestandard, tase 6](#).

21 SA Innove karjääriteenuste keskus (2016). [Karjääri kujundamise pädevuste arengu toetamine](#).

22 Haridus- ja Noorteamet (2021). [Ettevõtlus- ja karjääriõppe praktiline korraldus koolis](#). Juhendmaterjal põhikooli ettevõtlikkus- ja karjääriõppe ainekava „Ettevõtlikkuna töömaailma” juurde.

2. Sihiseade

Karjääriõppe elluviimine on sätestatud kolmes seadusandlikus dokumendis.

Eesti Vabariigi haridusseadus sätestab, et kohaliku omavalitsuse kohustus on korraldada laste ja noorte kutsealast informeerimist ning anda neile vastavaid soovitusi. (HaS § 7 lg 2 p 10).²³ Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse järgi on koolil ülesanne aidata kaasa õpilase kujunemisel loovaks, mitmekülgseks isiksuseks, kes suudab end täisväärtuslikult eri rollides teostada (PGS § 4 lg 1), mida karjääriõpe tugevalt toetab.²⁴

Põhikooli riikliku õppekava ning gümnaasiumi riikliku õppekava järgi on koolil kohustus korraldada õpilaste ja vanemate teavitamist edasiõppimisvõimalustest ning tagada õpilastele karjääriteenuste (karjääriõpe, -info ja -nõustamine) kättesaadavus ning süsteemne, vajaduspõhine korraldus (PRÕK § 16 lg 3 ja GRÕK § 12 lg 2). Karjääri kujundamist arendatakse kõikides õppeainetes läbiva teemana „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ (PRÕK § 14 lg 3 p 1 ja GRÕK § 10 lg 3 p 1). Lisaks on koolil kohustus õppekavas kirjeldada karjääriõppe, sh karjääriinfo ja -nõustamise korraldamine (PRÕK § 24 lg 6 p 7 ja GRÕK § 19 lg 6 p 5), mida käesolev dokument toetabki.²⁵

Põhikooli riiklikus õppekavas välja toodud üldpädevuste juures tuuakse karjäär eraldi välja õpipädevuse all (PRÕK § 4 lg 4) ning gümnaasiumi riiklikus õppekavas välja toodud üldpädevuste juures enesemääratluspädevuse ja õpipädevuse all (GRÕK § 4 p 3). Pikemalt on üldpädevuste seos karjääripädevustega välja toodud alapeatükis „Üld- ja karjääri kujundamise pädevuste omavahelised seosed“.

Põhikooli riiklik õppekava nimetab põhikooli sihiseadena selle, et põhikool aitab õpilasel jõuda selgusele oma huvides, kalduvustes ja võimetes ning tagab valmisoleku õpingute jätkamiseks järgneval haridustasemel ja elukestvaks õppeks. Põhikooli lõpetanud noorukil on arusaam oma tulevastest rollidest perekonnas, töölus, ühiskonnas ja riigis (PRÕK § 3 lg 3).²⁶

23 [Eesti Vabariigi haridusseadus \(01.08.2022\)](#). Riigi Teataja.

24 [Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus \(01.09.2024\)](#). Riigi Teataja.

25 [Põhikooli riiklik õppekava \(13.08.2024\)](#). Riigi Teataja.

26 *Ibid.*

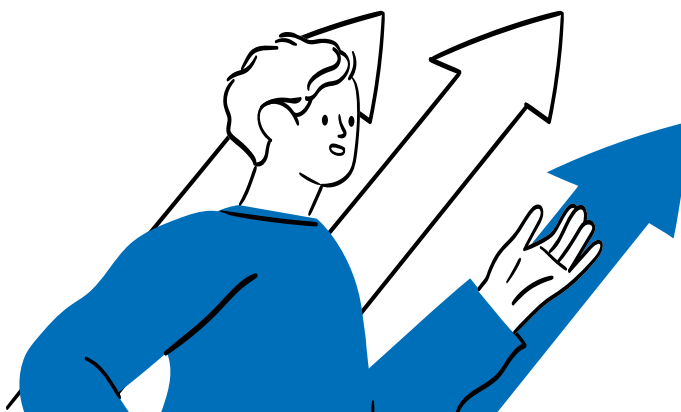
Gümnaasiumi riiklik õppekava taotleb aga seda, et õpilased leiaksid endale huvi- ja võime-tekohase tegevusvaldkonna, millega siduda edasine haridustee (GRÕK § 3 lg 2).²⁷

„Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035“ seab üheks kolmest strateegilisest eesmärgist selle, et õpivõimalused vastaks ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele, ning selle saavutamiseks on sihiks õppeasutuste ja tööandjate sisukas koostöö ja karjääriõppe tõhustamine ning karjääriteenuste süsteemi terviklik arendamine.²⁸

Arendades koolis karjääriteenuste süsteemi ja koostades karjääriteenuste korralduskava, tuleb aluseks võtta karjääri kujundamise pädevuste mudel (vt joonis 1)²⁹. Mudel pakub välja struktureeritud kogumi pädevusvaldkondadest, pädevustest, hoiakutest ja väärtustest ning õpitulemustest kooliastmeti, mis haridusasutuse kontekstis võimaldab haridustöötajatel ja karjäärispetsialistidel kui erinevatel seotud osapooltel karjääri kujundamiseks vajalike pädevuste arengut jälgida ning seeläbi nende arendamisega teadlikult ja sihipäraselt tegeleda.

Mudel kirjeldab karjääri kujundamise pädevusi neljas tegevuspädevuse valdkonnas:

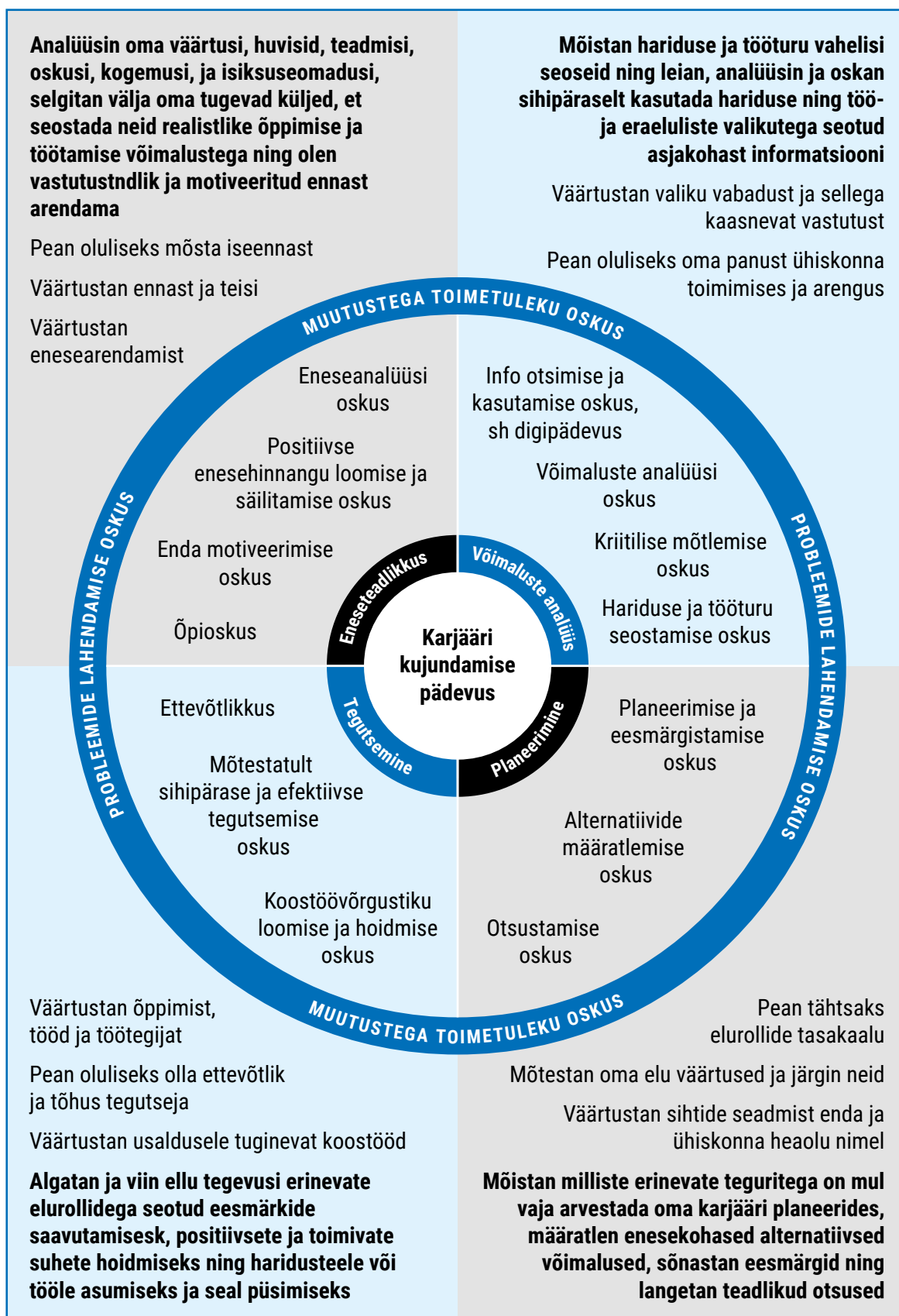
- eneseteadlikkuse arendamine;
- võimaluste analüüs;
- planeerimine;
- tegutsemine.

27 Gümnaasiumi riiklik õppekava (11.03.2023). Riigi Teataja.

28 Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035. Haridus- ja Teadusministeerium.

29 Innove karjääriteenuste keskus (2016). Karjääri kujundamise pädevuste arengu toetamine.

Joonis 1. Karjäärikujundamise pädevused³⁰

30 Innove karjääriteenuste keskus (2016). [Karjääri kujundamise pädevuste arengu toetamine](#).

3. Karjääriteenuste korraldus koolis

Kool saab õpilast karjääri kujundamisel toetada kõige tõhusamalt siis, kui selleks vajalike pädevuste arendamisele pööratakse tähelepanu süsteemselt erinevates kooliastmetes, võttes arvesse õpilase vajadusi ja arengutaset. Järgnevalt antakse ülevaade kooli pakutavatest karjääriteenustest: karjääriõpe, karjääriinfo vahendamine, karjäärinõustamine (vt joonis 2). Neid komponente kombineerides ja teiste tegevustega lõimides saab kool kokku panna oma vajadustest, võimalustest ja piirkonna eripärast lähtuva karjääriteenuste süsteemi

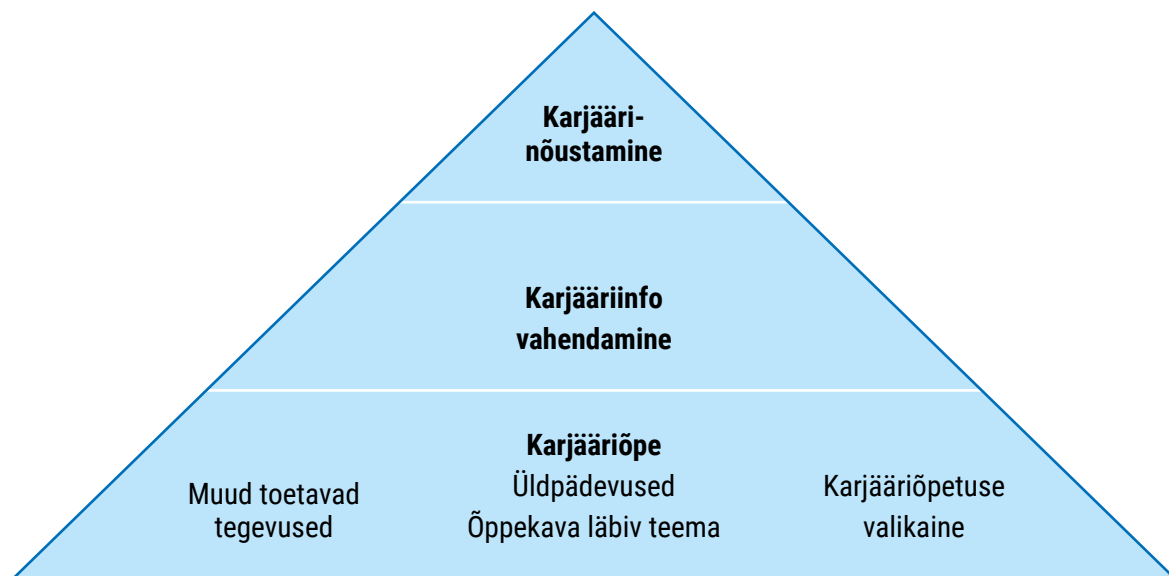
- mille põhialused kirjeldatakse kooli õppekavas ning mida avatakse detailsemalt ja kõigile osapooltele mõistetavalt igal aastal korrigeeritavas karjääriteenuste korralduskavas;
- mille toimimiseks on loodud tingimused vajalike materiaalsete ja mittemateriaalsete ressursside planeerimise ning asjakohase õppetöö korralduse abil.

Riiklikud õppekavad võimaldavad õppijate karjääripädevuste arengut toetada erinevate õppeainete, tunniväliste tegevuste, õppekava läbivate teemade käsitlemise ning üldpädevuste arendamise abil, mis kokku moodustavad karjääriõppe. Karjääriõpe peaks moodustama kooli pakutavate karjääriteenuste keskmee, mis pakub igale õppijale võimaluse omandada vajalikud karjääri kujundamise pädevused. Vajadusel saab täiendavat tuge pakkuda teiste karjääriteenuste, karjääriinfo vahendamise ja karjäärinõustamise, abil.

Karjääriteenuste korraldamiseks ja osutamiseks leiab lisasoovitusi ja viiteid metoodilistele materjalidele õppekava materjalide veebist³¹. Võimalusi põhikoolis pakutavate karjääriteenuste disainimiseks piirkondlikke olusid arvestades aitab avada uuring „Piirkondlike karjääriteenuste mudelite teenusedisain“³²

31 [Õppekava materjalide veeb](#).

32 Sotsiaalse Innovatsiooni Labor (2023). [Piirkondlike karjääriteenuste mudelite teenusedisain](#). Haridus- ja Noorteamet.

Joonis 2. Üldhariduskooli pakutavad karjääriteenused

3.1. Karjääriõpe

Karjääriõpe on kõiki erinevaid tegevusi hõlmav teoreetiline ja praktiline õpe, mille tulemusel omandab õpilane karjääri kujundamiseks vajalikud teadmised ja oskused ning valmisoleku elukestvaks õppeks. Järgnevalt on toodud ülevaade karjääriõppe komponentidest.

3.1.1. Üld- ja karjääri kujundamise pädevuste omavahelised seosed

Sarnaselt riiklikus õppekavas toodud üldpädevustega on ka karjääri kujundamise pädevused ainevaldkondade ja õppeainete ülesed pädevused, mis on olulised inimeseks ja kodanikuks kasvamisel ning mis kujunevad õppeainete kaudu ning tunni- ja koolivälises tegevuses.^{33, 34} Kuigi õppekavas ei ole karjääri kujundamise pädevusi eraldi üldpädevustena välja toodud, on neil üldpädevustega selged seosed.

Süsteemne karjääriteenuste ja eelkõige karjääriõppe lõiming õppeainete ning tunni- ja kooliväliste tegevustega toetab õpilaste üldpädevuste arengut asjakohaste õpitulemuste, õppevormide ja -sisu kaudu.³⁵ Lõiming võimaldab koolil kasutada oma ressursse optimaalselt ning muuta üldpädevuste arendamine õppija jaoks personaalselt tähenduslikuks, kuivõrd õpitee kujundamine on nende jaoks suure tähtsusega väljakutse.

33 Põhikooli riiklik õppekava (13.08.2024). Riigi Teataja.

34 Gümnaasiumi riiklik õppekava (11.03.2023). Riigi Teataja.

35 Kinkar, V. (sisutoim). (2023). *Karjääriõpetuse ainerahmat põhikooliõpetajale*. Haridus- ja Noorteamet.

Järgnevalt on kirjeldatud karjääri kujundamise pädevuste seoseid üldpädevustega, võttes aluseks karjääri kujundamise pädevuste mudeli.³⁶ Ülevaate karjääri kujundamise oskuste arengut toetavatest tegevustest annavad järgnevad alapeatükid. Tervikliku ülevaate karjääri kujundamise õpitulemustest kooliastmeti leiab karjääri kujundamise oskuste mudelist (vt ptk 3).³⁷

1. *Eneseteadlikkus: õppija analüüsib enda väärtusi, võimeid, huvisid, oskusi, teadmisi, kogemusi ja isiksuseomadusi, selgitab välja enda tugevad küljed, et seostada neid realistlike õppimise ja töötamise võimalustega, ning on vastutustundlik ja motiveeritud ennast arendama.*

Sellesse rühma kuuluvate karjääripädevuste keskmes on õppija eneseanalüüsi oskuste arendamine ja enda mitmekülgne tundma õppimine eelkõige õpi- ja töövõimaluste kontekstis. Selle fookuse tõttu on antud pädevustel ühisosa **enesemääratluspädevuse** ning **kultuuri- ja väärtuspädevusega**. Enesemääratluspädevus võimaldab õppijal arendada eneserefleksiooni abil paindlikku toimetulemist erinevates olukordades. Kultuuri- ja väärtuspädevus toetab väärtuste rolli teadvustamist nii ühiskondlike kui personaalsete vajaduste ja moraalinormide seisukohast.

Eneseteadlikkuse pädevusrühma fookuses on ka elukestvas õppes osalemiseks vajalikud oskused, hoiakud ja väärtused, mis on kooskõlas õpipädevuse osaga, mis suunab õppijat analüüsima enda teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust ning seostama seda õppimisega.

2. *Võimaluste analüüs: Õppija mõistab hariduse ja tööturu vahelisi seoseid ning leiab, analüüsib ja oskab sihipäraselt kasutada haridustee ning töö- ja eraeluliste valikutega seotud asjakohast informatsiooni.*

Võimaluste analüüsiga seotud pädevused keskenduvad ühelt poolt karjääriinfo tööta- mise oskustele, mis on kooskõlas **digi- ja õpipädevusega**. Need üldpädevused toetavad õppijate suutlikkust märgata enda õppimise ja karjääri kujundamisega seotud infovajadust ning otsida ja kriitiliselt hinnata leitud teavet, kasutades mh digitehnoloogiaid. Informat- siooni mõistmist toetab **suhtluspädevus**.

Antud pädevusrühma oluline fookus on ka info mõtestamisel ning seoste nägemisel. Töö- turu ja hariduse omavaheliste seoste tundmaõppimine ning teadlikkus tööturutrendidest seostub mitme üldpädevusega. Kuivõrd **õpipädevus** toetab enda teadmiste seostamist varem õpituga ning **ettevõtlikkuspädevus** probleemides peituvate võimaluste nägemist, loob tööturu temaatika käsitlemine võimalused seoste loomiseks ainetundides õpitu ja tööturul toimuva vahel. Samuti aitab teadlikkus tööturutrendidest ning neid põhjustavatest piirkondlikest ja globaalsetest mõjuteguritest muuhulgas õpilasel mõista, kuidas tema hari- dus- ja töövalikud on seotud ühiskonna ees seisvate väljakutsete lahendamisega. See aitab karjääri kujundamise pädevusi seostada **kultuuri- ja väärtus-** ning **matemaatika-, loodus- teaduste ja tehnoloogiaalase pädevusega**.

3. *Planeerimine: õppija mõistab, milliste erinevate teguritega on tal vaja arvestada kar- jääri planeerides, määratleb alternatiivsed võimalused, sõnastab eesmärgid ning langetab teadlikud otsused.*

36 Innove karjääriteenuste keskus (2016). [Karjääri kujundamise pädevuste arengu toetamine](#).

37 Ibid.

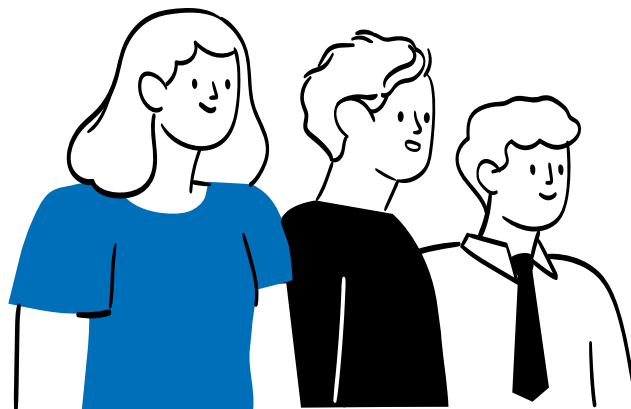
Planeerimisega seotud oskused seostuvad kõige selgemalt **ettevõtlikkus-, õpi- ning sotsiaalse ja kodanikupädevusega**. Kaks esimest toetavad ideede loomise, eesmärkide seadmise, plaanide koostamise ja nende elluviimisega seotud oskusi, viimane toob juurde eneseteostuse aspekti, mis kõik on haridus- ja töövalikute tegemisel olulised aspektid. **Enesemääratluspädevusel** on planeerimisel oluline roll, kuivõrd kogu enesekohane teadmine annab olulise aluse karjäärialternatiivide kaalumisele ning enesejuhtimise oskused toetavad emotsionaalselt keerukate otsuste tegemist ja nende elluviimist.

4. Tegutsemine: Õppija algatab ja viib ellu tegevusi erinevate elurollidega seotud eesmärkide saavutamiseks, positiivsete ja toimivate suhete loomiseks ja hoidmiseks ning haridusteele või tööle asumiseks ja seal püsimiseks.

Tegutsemisega seotud karjääri kujundamise pädevused keskenduvad peamiselt kahele aspektile. Enda haridus- ja töövalikute määratlemiseks ja eesmärkide saavutamiseks on vaja valmisolekut ja oskusi tegutseda (nt töö- või õpilasvarjuks olemine, lahtiste uste päeval osalemine, tööle kandideerimiseks dokumentide koostamine). Valmisolek eesmärgipäraselt tegutsemiseks ning suutlikkus tulla toime pingelistes olukordades seostuvad **ettevõtlikkus- ja enesemääratluspädevusega**.

Teine fookus antud pädevusrühma puhul on seotud suhete loomise ja hoidmisega. Karjääri kujundamise oskuste hulka kuuluvad oskus luua kontakti, väljendada enda ideid ja vajadusi, ennast esitleda, teha koostööd sh erineva kultuurilise taustaga inimestega. Need oskused seostuvad **suhtluspädevuse, sotsiaalse- ja kodanikupädevuse ning kultuuri- ja väärtuspädevusega**. Kuivõrd kaasajal on vaja enese esitlemiseks ning enesekuva loomiseks digitaalseid vahendeid kasutada, siis seostuvad need karjääri kujundamise pädevused ka **digipädevusega**.

Karjääri kujundamise oskuste mudeli puhul tuuakse eraldi välja ka kaks valdkonnaülest oskust, muutustega toimetuleku oskus ning probleemide lahendamise oskus, mis ei kuulu spetsiifiliselt ühegi pädevusrühma alla, kuid on võtmepädevused kaasaja tööturul hakkama saamiseks. See muudab enesemääratlus- ja ettevõtlikkuspädevuse karjäärikujundamise mõttes keskse tähtsusega üldpädevusteks.

3.1.2. Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ rakendamine aineõppes

Õppekava läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ rakendamisega aitab iga õpetaja kaasa õpilaste karjäärikujundamise oskuste arendamisele (vt PRÕK Lisa 14³⁸, GRÕK Lisa 16³⁹). Erinevate õppeainete roll läbiva teema rakendamisel on mõneti erinev, olenevalt sellest, kui tihe on ainevaldkonna seos läbiva teemaga. Lähtudes läbiva teema rõhuasetusest, valitakse aineõppesse sobivad teemad, näited ja meetodid ning viiakse läbi koostöiseid projekte. Võimalikud ainespetsiifilised seosed karjäärikujundamise temaatikaga on ära toodud riiklike õppekavade rakendamise toetamiseks loodud õppeprotsesside kirjeldustes⁴⁰. Samuti leiab lõiminguks õppeainespetsiifilisi ideid kogumiku „Karjääriõpetus. Ainaamat põhikooliõpetajale“⁴¹ peatükist „Lõiming“.

Sõltumata õppeainest on soovituslik läbiva teema rakendamisel pöörata tähelepanu karjäärikujundamise pädevuste mudeli neljale valdkonnale järgmiselt:

Eneseteadlikkuse arendamine

Õppeaine sisu ja kasutatavate meetodite abil saab toetada elukestvaks õppeks vajalike õpioskuste kujunemist, õpilase teadlikkust enda (ainealastest) huvidest, väärtustest, võime- test, oskustest ja isiksuseomadustest ning nende seostamist võimalike karjäärivalikutega. Eesmärgistatud eneseanalüüs aitab õpilasel mõtestada ja juhtida enda õpinguid, kujundada ja hoida positiivset minapilti ning enesehinnangut. Õpetaja ülesanne on seega teadlikult pakkuda eneserefleksiooni toetavaid õpitegevusi.

Teadlikkus töömaailmast ja haridusvõimalustest

Õpetaja saab oma ainevaldkonna eksperdina luua võimalusi valdkonnaga seotud töö- ja nendele vastavate haridusvõimalustega tutvumiseks ning aidata õpilastel näha õppeaines omandatavate teadmiste ja oskuste seoseid töömaailmaga. Olulisel kohal on haridus- ja töövõimalustega tutvumine väljaspool kooli, asutustes kohapeal, et õpilastel saaks tekkida realistlik pilt valdkonnaga seotud eripäradest. Ülevaadet tööturu prognoosidest ja vajalikest kompetentsidest pakuvad OSKA valdkondlikud tööturu analüüsid⁴². Ülevaate õppimisvõimalustest, töövaldkondadest, ametitest ja neis nõutud oskustest saab ka Haridusportaali⁴³ ja Oskuste kompassi⁴⁴ abiga. Tööjõuvajaduse baromeeter⁴⁵ annab ülevaate, millistele ametialadele on kõige keerulisem töötajaid leida ja milliste ametialade esindajaid on tööturul üle. Tööturuinfot leiab ka portaalist minukarjäär.ee⁴⁶.

38 Põhikooli riiklik õppekava, [Lisa 14](#).

39 Gümnaasiumi riiklik õppekava, [Lisa 16](#).

40 Põhikooli riiklik õppekava. [Õppekava materjalide veeb](#).

41 Kinkar, V. (sisutoim). (2023). [Karjääriõpetuse ainaamat põhikooliõpetajale](#). Haridus- ja Noorteamet.

42 [OSKA uuringud](#).

43 [Haridusportaal](#).

44 Kutsekoda. [Oskuste kompass](#).

45 Eesti Töötukassa. [Tööjõuvajaduse baromeeter](#).

46 Eesti Töötukassa. [Tööturuandmed](#).

Planeerimine

Karjäärivalikute tegemisel ning vajalike sammude planeerimisel tuleb arvestada erinevate teguritega. Head teadmised enda ja oma võimaluste kohta loovad selleks hea pinnase. Lähtuvalt õppeaine eripärast saab õpetaja aidata õpilasel neid tegureid mõista. Seeläbi toetatakse õpilasi karjääriga seotud eesmärkide sõnastamisel ning teadlike otsuste langetamisel.

Tegutsemine

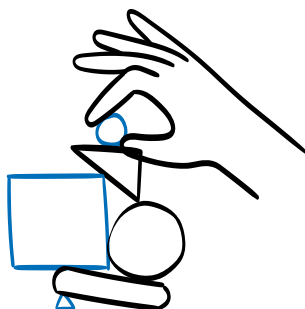
Mida enam saab õpilane õpingute jooksul osaleda erinevates tegevustes, seda avaramad on tema võimalused ennast tundma õppida. Oluline on õpitegevuste järel teadlikult planeeritud ja eesmärgistatud refleksioon, mis võimaldab õpilasel kogetu karjääriskujundamise valguses lahti mõtestada. Praktilised ja eluliste probleemide lahendamisele suunatud õpitegevused nii koolis kui koostöös partneritega väljaspool kooli on seetõttu väga olulised ning annavad õpilastele väärtuslikke õpi- ja töökogemusi.

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ ja õppeainete lõiming saab tõhusalt toimida, kui õpetajad on selle teadlikult, eesmärgistatult ja süsteemselt planeerinud ning ka õpilase jaoks nähtavaks ja mõistetavaks muutnud. Seega tuuakse kooli õppekavas välja, kuidas toetatakse aineõpetuse kaudu:

- õpilase eneseteadlikkuse arengut (sh (ainealased) huvid, väärtused, võimed, oskused, isiksuseomadused);
- õpilase teadlikkust õppeainega seotud tööturu valdkondadest, ametitest ja nendele vastavatest haridusvõimalustest;
- õpilase karjääriga seotud eesmärkide sõnastamist, vajalike tegevuste planeerimist ja elluviimist.

Kontroll-loend

- Toetame õpilase eneseteadlikkuse arengut ning pakume võimalusi eneserefleksiooniks.
- Toetame õppeainete õpetamisel õpilase teadlikkust tööturu- ja haridusvõimalustest, kaasame vajadusel partnereid.
- Loomme õpilastele võimalusi õppeaines omandatavate teadmiste ja oskuste seostamiseks tööturuga.

3.1.3. Karjääriõpet toetavad tegevused koolis

Koolis viiakse läbi erinevaid aineüleseid ning ülekoolilisi tegevusi, mis toetavad karjääri kujundamist. Ressursside optimaalseks kasutamiseks tuleb läbi mõelda ja sõnastada, kuidas neid tegevusi karjääriõppe eesmärkide süsteemseks täitmiseks rakendatakse. Kooli õppekavas ja/või karjääriteenuste korralduskavas tuleb avada, millised õpitegevused ja kuidas toetavad karjääri kujundamist ning milline on nende toimumise sagedus (kord õppeaastas, kord perioodi jooksul vms).

Loetelu levinumatest tegevustest koolis:

- Loov- ja uurimistööd – sõnastada need loov- ja uurimistööde osad, mis toetavad karjääriõpet (nt eneseanalüüs loovtöös) ning soodustada karjäärikujundamise alateemadega seotud loov- ja uurimistööde tegemist.
- Teema- ja projektpäevad jm üritused – sõnastada süsteemselt ja järjepidevalt toimuvad õpilaste karjääri kujundamise toetamisega seotud üritused, sh toimumise sagedus. Tegu võivad olla nii karjääri kujundamisele pühendatud sündmusega kogu koolile, ühele lennule või ka muu üritus, mille mõni osa toetab karjääri kujundamise pädevuste arendamist (sh on läbi mõeldud ja välja toodud, kuidas toetab).
- Töövarjutamine – sõnastada, kas ja milline on koolis loodud süsteem, mille alusel õpilased osalevad töövarjutamisel (sh mis klassides, mis sagedusega ja kuidas); millistest üleriiklikest ettevõtmistest võetakse osa (nt „Tööle kaasa!“ päev); kuidas toimub õpilaste töövarjutamiseks ettevalmistamine ja hilisem refleksioon (sh seostamine enda karjääri kujundamisega; kuidas kaasatakse lastevanemaid, vilistlasi, kohalikke ettevõtteid ja asutusi; kes kooli spetsialistidest toetavad õpilasi ja kuidas).
- Koostöö järgmise haridustaseme koolidega – sõnastada, mis klassis ja mis viisil tutvustatakse õpilastele gümnaasiume, kutsekoole ja ülikoole (nt töötoad, loengud, õpilas- ja tudengivarjutamine, avatud uste päevad jne).
- Ettevõtete ja asutuste külastused – sõnastada, mis klasside õpilased, mis õppeainete või tegevuste raames külastavad ettevõtteid ja asutusi, sh e-külastustunnid; milline on ettevalmistus ja järeltegevused; kas koolil on püsipartnereid ning kas ja kuidas säilitatakse info võimalike koostööpartnerite kohta. Ideid saab Edu ja Tegu programmi heade praktikate kogumikust⁴⁷.
- Külalisõpetajad – sõnastada, kuidas kaasatakse (e-)külastundide või valikkursuste läbiviimisel vilistlasi, lastevanemaid, kogukonnaliikmeid jt ning kuidas kogutakse ja säilitatakse info võimalike külalisõpetajate kohta; millised eel- ja järeltegevused külastustunniga kaasnevad.
- Õpiränne – sõnastada, kuidas on koolis korraldatud rahvusvahelise õpirände võimalused õpilastele ning millised eel- ja järeltegevused õpirändega kaasnevad⁴⁸.

47 Ettevõtete ja koolide koostööst sünnivad tegijad: heade praktikate kogumik (2018). Haridus- ja Noorteameti Edu ja Tegu programm, Kaubandus- ja Tööstuskoda.

48 Kinkar, V. (sisutoim). (2023). [Karjääriõpetuse ainearaamat põhikooliõpetajale](#). Haridus- ja Noorteamet.

- Lisaõpe – juhul, kui põhikool pakub lisaõpet põhikooli riikliku õppekava ja põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava järgi lõpetanutele, sõnastada kooli õppekavas, millised karjääriteenused on lisatud õpilase üleminekuplaani, mis toetab õppe jätkamist või üleminekut tööturule.

Väga oluline on luua õpilaste jaoks võimalus kogetut mõtestada ja reflekteerida, et luua seoseid koolis õpitava ja enda võimalike karjäärivalikute vahel. Näiteks tegevustele järgnevate kirjalike eneseanalüüside, arutelude, grupitööde vms abil. Reflekteerides saab õpilane rohkem kasu ning suudab seda iseenda ja oma valikutega seostada.

Kontroll-loend sündmuste korraldajatele

- Kavandame kooli sündmusi ja ühistegevusi selliselt, et need arendavad õpilaste karjääri kujundamise pädevusi.
- Toetame õpikogemuste refleksiooni karjääri kujundamise aspektist.
- Kavandame algatusi väiksematele sihtrühmadele, et toetada karjääriõpet nende vajadustest lähtuvalt.

3.1.4. Karjääriõpetuse valikaine või -kursus

Koolil on karjääriõpetust võimalik õpilastele pakkuda valikõppeaine või -kursusena. Selle läbiviimisel ja enda kompetentside arendamisel saab õpetaja tuge karjääriõpetuse ainerahmatust põhikoolile⁴⁹ ja gümnaasiumile.⁵⁰

Karjääriõpetuse valikainet tuleb vaadata osana kogu karjääriteenuste paketist. Valikaine võimaldab õpilasel erinevate õppeainete ning tunniväliste tegevuste käigus omandatud teadmisi ja oskusi mõtestada karjääri kujundamise aspektist. Seepärast on karjääriõpetusel õppekavas unikaalne roll:

- 1) süvendada ja tervikuks siduda läbiva teema abil omandatud teadmised, oskused ja hoiakud;
- 2) suunata õpilast teadvustama seni omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakute väärtust hariduse ja elutee kujundamise seisukohalt;
- 3) toetada õpilast tema haridus- ja tööplaanide koostamisel ning vajadusel pakkuda lisatuge.

Vastavalt kooli valikutele on võimalik õpilastele pakkuda õppeainet erinevates formaatides:

- 1) valikõppeaine „Karjääriõpetus“ (vt PRÕK Lisa 11⁵¹, GRÕK Lisa 10⁵²);
- 2) ettevõtlus- ja karjääriõppe lõimitud valikõppeaine „Ettevõtlikuna töömaailma“ põhikoolile (vt õppeaine õppesisu⁵³ ja juhendmaterjal⁵⁴);

49 Haridus- ja Noorteamet (2023). [Karjääriõpetus: ainerahmat põhikooliõpetajale](#).

50 Lehtsalu, M. (koost). (2014). [Karjääriõpetuse ainerahmat gümnaasiumiõpetajale](#). SA Innove.

51 Põhikooli riiklik õppekava, [Lisa 11](#).

52 Gümnaasiumi riiklik õppekava, [Lisa 10](#).

53 Haridus- ja Noorteamet (2020). [Põhikooli valikõppeaine „Ettevõtlikuna töömaailma“](#).

54 Haridus- ja Noorteamet (2021). [Ettevõtlus- ja karjääriõppe praktiline korraldus koolis](#). Juhendmaterjal põhikooli ettevõtlikkuse- ja karjääriõppe ainekava „Ettevõtlikuna töömaailma“ juurde.

- 3) mõni muu kooli loodud lõimitud kursus, kus karjäärikujundamise temaatika on ainekavas selgelt lahti kirjutatud ning tugineb karjäärikujundamise pädevuste mudelile⁵⁵;
- 4) süsteemselt planeeritud ja karjäärikujundamise pädevuste mudelile⁵⁶ tuginev karjääriõpetuse aine klassijuhataja tunni osana.

Põhikoolis on võimalik karjääriõpetuse valikainet kavandada vastavalt oma soovidele ja võimalustele kas tervikuna ühe õppeaasta sees (nt 8. või 9. kl) või osadeks jaotatuna (7.–9. kl või 8.–9. kl). Haridus- ja töövalikute tegemine eeldab suure hulga informatsiooni analüüsimist ja kasutamist karjääriotsuste lähtealusena. Seepärast on õpilaste vajadustele vastava ja tõhusa valikaine eelduseks õppekava läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ süsteemne rakendamine varasemates kooliastmetes.

Soovituslik on alustada karjääriõpetusega juba II kooliastmes, kus on mh valikainete maht suurem. See võimaldab vältida olukorda, kus õpilasel tuleb samaaegselt tegeleda karjääri kujundamiseks vajalike teadmiste ja oskuste arendamise, karjääriotsuste tegemise, kooli lõpetamise ja järgmisesse haridusasutusse sisseastumiseks valmistumisega. Samuti võimaldab valikaine varasem läbimine õpilasel teha muudatusi oma õppetöös (nt keskenduda sisseastumiseks vajalikele ainevaldkondadele ja õpitulemuste tõstmisele), et sujuvamalt liikuda ühelt haridusastmelt teisele. Erinevaid võimalusi karjääriõpetuse valikaine korraldamiseks koolis on tutvustatud hiljuti avaldatud uuringu raportis.⁵⁷

Kuivõrd paljudes gümnaasiumites on kasutusel perioodõpe, on soovituslik karjääriõpetust pakkuda jooksvalt erinevate perioodide vältel, et anda õpilasele võimalus tegeleda oma õpitee kavandamisega pikema aja jooksul. Samuti tuleb gümnaasiumis karjääriõpetuse valikkursuse pakkumisel tähele panna kooli õppekava tervikuna, kuna erinevad karjääri kujundamiseks vajalikud pädevused võivad olla fookuses erinevates kooli pakutavates suuna- ja valikkursustes (nt majandus- ja ettevõtlusõpe, õpioskuste kursus). Seepärast tuleb kooli sees teha koostööd, et kõik vajalikud pädevused saaksid kaetud kõikide õpilaste jaoks ning teemade käsitlemist ei dubleeritaks.

Osades koolides pakutakse karjääriõpetuse valikainet vabatahtlikkuse alusel, kuid on soovitatav seda praktikat siiski mitte rakendada. 2020. aastal läbi viidud uuring⁵⁸ näitab, et õpilased võtavad osa pigem kohustuslikest karjääri kujundamist toetavatest tegevustest. Seega võib juhtuda, et need, kes karjääri kujundamisel kõige enam tuge vajavad, valikkursust ise ei vali ega kasuta ka muid toetavaid teenuseid (nt karjäärinõustamist).

Kontroll-loend sündmuste korraldajatele

- Teeme kaalutletud otsused karjääriõpetuse valikaine kohta lähtuvalt õppijate vajadustest ning arvestades kooli pakutavaid karjääriteenuseid tervikuna.

55 Innove karjääriteenuste keskus (2016). [Karjääri kujundamise pädevuste arengu toetamine](#).

56 *Ibid.*

57 Sotsiaalse Innovatsiooni Labor (2023). [Piirkondlike karjääriteenuste mudelite teenusedisain](#). Haridus- ja Noorteamet.

58 Kallaste, E. jt. (2021). [Karjääriteenused Eestis: teel terviklahenduseni](#). Eesti Töötukassa.

3.2. Karjääriinfo vahendamine ja -nõustamine

3.2.1. Karjääriinfo vahendamine

Karjäärialase toe vundament on ligipääs kvaliteetsele karjääriinfole. Aja- ja asjakohane info haridusest, tööturust ja ametitest aitab õpilasel teha teadlikke valikuid tulevaste karjääriteede osas. Karjääriinfoteemalisi töötubasid ja info vahendamist pakuvad ka Töötukassa karjäärispetsialistid (vt täpsemalt peatükist 5).

Tasub meeles pidada, et karjääriinfo kättesaadavus on samavõrd oluline nii õpilastele kui ka lapsevanematele. Soovitame kooli kodulehele luua eraldi karjääriõppe rubriigi, kus on muuhulgas loetletud ja lingitud peamised karjääriinfo allikad.

Lisaks karjääriinfo allikate teadmisele on **vajalik oskus infot otsida ja analüüsida**. Isegi kui aineõppes teevad õpilased infootsinguid edukalt, on tähtis läbi viia tegevusi, mis aitavad neil vastavaid oskusi kasutada karjäärivalikute kontekstis.

Karjääriinfo otsingu osaoskustest on üha suurem osakaal digitaalsel kirjaoskusel. Õpilasi tasub innustada karjääriinfo otsimisel kasutama veebiallikaid, kuid veenduda sealjuures ka selles, et neil on oskused info leidmiseks, selle asjakohasuse hindamiseks ja enda vajadustest lähtuvalt analüüsimiseks. Karjääriinfo otsingu oskuste õpetamisel on toeks materjal „Karjääriinfo vahendamise mudel ja selle rakendamise protsess“⁵⁹.

3.2.2. Karjäärinõustamine

Enda tundmaõppimisel, oma huvide, isiksuseomaduste ja võimete analüüsimisel ning karjäärialaste eesmärkide seadmisel ning otsuste vastuvõtmisel on toeks karjäärinõustamine, mis on läbi viidud selleks vajaliku väljaõppega spetsialisti poolt. Koolidel on võimalus tellida karjäärinõustamist Töötukassa spetsialistidelt (vt täpsemalt peatükist 5).

Karjäärinõustamine toetab erinevate nõustamismeetodite kasutamise abil õpilasi teadlike karjääriotsuste tegemisel ja elluviimisel. **Karjäärinõustamine on selge struktuuri ja eesmärkidega protsess, mida viib läbi vastava ettevalmistusega spetsialist.**⁶⁰

- **Individuaalne karjäärinõustamine** võimaldab personaalset lähenemist õpilase küsimustele ja eesmärkidele ning arvestab tema isikupäraga. Individuaalse nõustamise puhul on oluline silmas pidada, et nõustamine toimuks selleks ettenähtud nõustamisruumis, kus on tagatud privaatsus ja konfidentsiaalsus ning välised segajad on viidud miinimumini.⁶¹
- **Grupinõustamisel** käsitletakse grupiliikmete vajadustest lähtuvalt konkreetset teemat (nt eneseanalüüs, karjääriplaneerimine vms) ning nõustamine pakub muuhulgas võimalust arendada grupi liikmete suhtlemis-, koostöö- ja eneseväljendusoskust.⁶²

59 Verpson, A.-L. ja Szymanel, A. (2014). Karjääriinfo vahendamise mudel ja selle rakendamise protsess. SA Innove karjääri- ja nõustamisteenuste arenduskeskus.

60 Pöld, M. (toim). (2018). [Karjäärinõustamise käsiraamat](#). SA Innove

61 Ibid.

62 Ibid.

Praktikas annab häid tulemusi nii individuaalsel kui ka grupinõustamisel käsitletavate teemade lõimimine asjakohase karjääriinfo.⁶³ **Olenemata sellest, kas karjäärinõustamist pakub koolitöötaja või spetsialist väljastpoolt kooli, on tähtis kinni pidada karjäärinõustaja eetikakoodeksi⁶⁴ põhimõtetest.**

Välise partneri toel teenuste pakkumisel on hea eelnevalt läbi mõelda:

- kuidas tagada, et teenuse pakkumine on süsteemne ja järjepidev;
- kuidas muuta teenus kättesaadavaks kõikidele õpilastele, kes teenust vajavad (sh koduõppel olevad ja haridusliku erivajadusega õpilased) ja/või selleks soovi avaldavad;
- milline on teenuste ajastatus (sh seos edasistele haridustasemetele sisseastumise tähtaegadega), sagedus klassiastmeti ja korduvuse vajadus;
- kuidas jõuab välise partnerini koostööprotsessi toetav ja arvestamist vajav info klassi või õpilase kohta, mis võib nõustamisprotsessi mõjutada, näiteks grupidünaamika klassiruumis, õpilase kirjaliku teksti analüüsimise raskus, HEV-õpilase puhul lapsevanema kohalolu vajadus jne.

Kontroll-loend

- Õpilastele on kättesaadavad tööturu ülevaated, info elukutsevalikute ja edasiõppimisvõimaluste kohta.
- Kooli kodulehel ja/või raamatukogus on õpetajatele, õpilastele ja lapsevanematele kättesaadavad olulisemad karjääriinfo allikad.
- Õpetajad, õpilased ja lapsevanemad on informeeritud karjääriinfo allikate olemasolust kokkulepitud kanalis/asukohas.
- Õpilastele võimaldatakse infootsingu ja -analüüsi oskuste omandamist karjäärivalikute kontekstis.
- Õpilased ja õpetajad teavad, kelle poole saab koolis karjääriinfo küsimustega pöörduda.
- Vajadusel on õpilastele tagatud individuaalse karjäärinõustamise teenus ning nii õpilased, lapsevanemad kui ka õpetajad ja tugispetsialistid teavad, kuidas see on korraldatud.

63 Pöld, M. (toim). (2018). [Karjäärinõustamise käsiraamat](#). SA Innove.

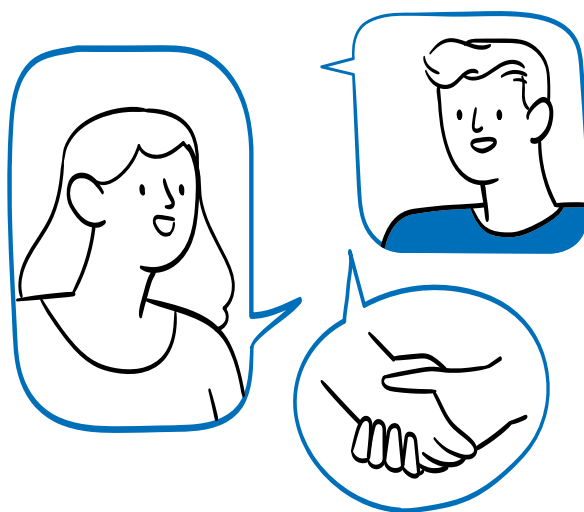
64 Eesti Karjäärinõustajate Ühing (2014). [Karjäärinõustamise eetikakoodeks](#).

4. Osapooled koolis

Karjääriteenuste kvaliteetne korraldus eeldab koolis vastutuse ja rollide läbimõtlemit, kirjeldamist ja kokkuleppimist. Läbimõeldud karjääriteenuste süsteem, kindlaksmääratud tegevused ning paika pandud osapooled, kes teadvustavad oma rolli ja vastutusala, **loovad õpilasele karjääri kujundamise pädevuste arenguks soodsa keskkonna ja eeldused oma elu juhtida.**

Lähtuvalt koolide võimalustest ja vajadustest võivad olla kooliti osapooled ja nende rollid jaotatud erinevalt. Kui koolis on määratletud ja kirjeldatud karjääriõppe läbiviimisega seotud rollid ning sellega kaasnevad kohustused ja vastutus, siis on igal osapoolel teada, millised on tema ülesanded ning ka tulemuste saavutamist on lihtsam jälgida.

Iga õppeaasta lõpus on hea tagasi vaadata ja analüüsida karjääriõppe süsteemi ja selle alategevusi ning vaadata vajadusel üle töötajate rollid, kohustused ja vastutusalad.

Tabel 1. Karjääriõppe süsteemi osapooled ja vastutusalad

Osapooled	Ülesanded
Koolipidaja seisab hea selle eest, et tema haldusala koolide õppekavades on vastavalt riiklikus õppekavas ette nähtule tagatud ja kirjeldatud karjääriteenuste kättesaadavus ning süsteemne ja vajaduspõhine korraldus.	▪ Toetab oma haldusala koolide omavahelist heade praktikate jagamist ja seeläbi karjääriteenuste arendamist koolides. ▪ Loob süsteemi piirkondliku koostöö soodustamiseks, toetades nii karjääriteenustega seotud võrgustiku tekkimist ja/või arendamist. ▪ Võimaldab õpilastele pakutavate karjääriteenuste mitmekülsuse ja seotuse piirkondlike arengutega. ▪ Toetab vajadusel karjääriteenuste korraldamist koolide üleselt.
Kooli juhtkond. Olenemata sellest, kuidas rollid täpselt jaotuvad, on juhtkonnal võtmeroll koolis pakutavate karjääriteenuste fookusesse tõstmisel ja nende pakkimise tagamisel. Karjääriteenuste süsteemi tõhusaks ja jätkusuutlikuks toimimiseks ning arenguks on soovitatav anda vastutus karjääriteenuste koordineerimise eest kindlale inimesele ning kaaluda võimalust luua karjäärikoordinaatori roll, kes saab võtta õpetajatelt vähemaks korralduslikku koormust, aitab suhelda kooliväliste partneritega, korraldab karjääriteemalisi sündmusi, loob kontakte tööandjate ja järgmise astme koolidega.	▪ Vastutab kooli õppekava koostamise, rakendamise ja arendamise eest, sh kooli karjääriteenuste korralduse, sh osapoolte ja vastutusalade ning kvaliteedi seire põhimõtete kokkulepete eest. ▪ Tagab, et kogu koolipersonal on teadlik karjääriõppe korraldusest, sh enda rollist ja selle eesmärkidest. ▪ Julgustab koolipersonali õpilastes karjäärikujundamise pädevusi arendama, osalema karjääriteenuste tegevustes ning kavandama uusi algatusi. ▪ Seisab hea selle eest, et koolis on kokku lepitud karjääriõppe korraldamise ja elluviimise eest vastutav töötaja/töötajad. ▪ Toetab kooli karjäärispetsialiste, võimaldades neile vajaliku väljaõppe ja lähtudes sealhulgas karjäärispetsialisti kutsestandardi karjääriõppe elluviimise kompetentsidest.

Osapooled	Ülesanded
Karjääriteenuste korraldamise eest vastutaja (edaspidi karjäärikoordinaator) on kindlaksmääratud töötaja (töötajad), kes vastutavad kooli õppekavas kirjeldatud karjääriteenuste süsteemi väljatöötamise ja elluviimise eest ning kellel on tervikpilt kooli karjääriteenustest. Sageli on selleks kooli õppejuht, huvijuht, karjääriõpetuse õpetaja, tugispetsialist või mõni muu koolitöötaja, kellele on süsteemi terviklikuks toimimiseks lisaülesandena määratud karjääriteenuste korralduse eest vastutamine. Karjääriõppe elluviimise eest vastutava töötaja koormus antud rolli täitmiseks kujuneb sõltuvalt koolisisestest rollijaotusest ja kooli õpilaste arvust.	▪ Koordineerib õpetajate tegevusi karjääriteadlikkuse kujundamisel. ▪ Leiab võimalusi ja teeb kokkuleppeid kooliväliste osapooltega. ▪ Kavandab ja korraldab karjääri- ja õpitegevuste lõimingut⁶⁵. ▪ Koondab vajaliku info ning omab ülevaadet tehtust. ▪ Analüüsib järjepidevalt tegevuste tulemuslikkust ja teeb lähtuvalt sellest ettepanekuid karjääriteenuste süsteemi arendamiseks. ▪ Karjäärikoordinaatori rolli täitva töötaja võimalikud tegevused on kirjeldatud karjäärispetsialisti kutsestandardis⁶⁶ karjääriõppe elluviimise tegevusnäitajatena.
Karjääriõpetuse õpetaja viib läbi karjääriõpetuse tunde. Juhul kui kool ei paku valikainet, on vajalik läbi mõelda, mil viisil tagab kool õpilaste karjäärikujundamise pädevuste arendamise ning teadmised edasistest haridus- ja töövalikutest. Õpilase vajadusi arvestava ja kvaliteetse karjääriõpetuse kursuse läbiviimise eelduseks on õpet läbiviiva õpetaja vastav ettevalmistus. Aine läbiviimisel on õpetajal võimalik teha koostööd kooliväliste partneritega, eeskätt nende teemade puhul, kus koolil endal kompetentsi napib.	▪ Korraldab karjääriõpet õpilaste vajadusi arvestavalt ja kvaliteetselt. ▪ Leiab võimalusi enese professionaalseks arendamiseks. ▪ Teeb koostööd kooliväliste partneritega, näiteks Töötukassa, teiste haridusasutustega, eriti nende teemade puhul, kus koolil endal kompetentsi napib.

65 Sotsiaalse Innovatsiooni Labor (2023). [Piirkondlike karjääriteenuste mudelite teenusedisain](#). Haridus- ja Noorteamet.

66 Kutseregister (2023). [Karjäärispetsialisti kutsestandard, tase 6](#).

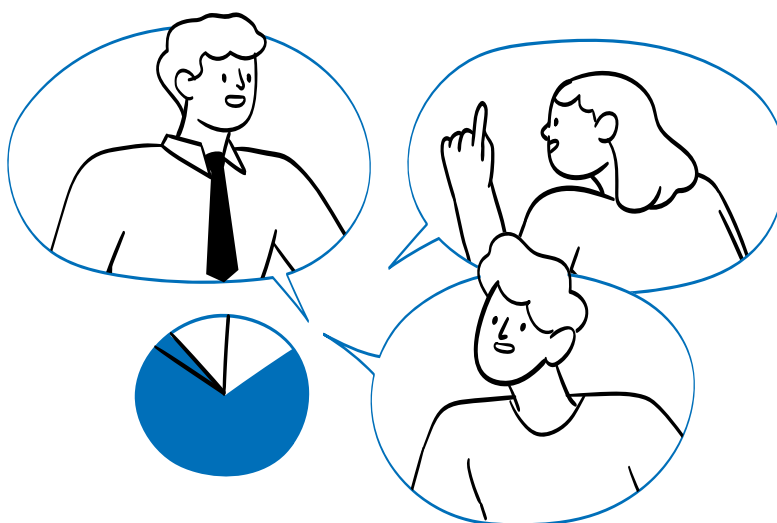
Osapooled	Ülesanded
Klassijuhatajal on kõige parem ülevaade oma klassi õpilaste karjääriskujundamisega seotud vajadustest ning sellest tulenevalt saab ta koos karjäärikoordinaatoriga panustada toetavate tegevuste väljaselgitamisse ja läbiviimisse.	▪ Käsitleb karjääriteemasid regulaarselt klassijuhataja tundides, võimaldades nii õpilastel teemat fookuses hoida ning oskusi ja teadmisi süvendada. ▪ Teeb koostööd karjäärikoordinaatoriga ja aineõpetajatega läbiva teema lõimingu toetamiseks. ▪ Viib läbi arenguvestlusi, kus selgitab, kui tugevalt tunneb õpilane ennast karjääriskujundamise pädevustes ja millised on tema edasised haridusvalikud ning sellega seotud info- ja toe vajadus. ▪ Teeb koostööd lisatuge võimaldavate spetsialistidega, sh karjäärinõustaja või -info spetsialistiga, aitab abivajadust märgata ja abini jõuda. ▪ Toetab koos lapsevanematega õpilase teadlikkuse kasvu edasiste haridusvalikute tegemisel. ▪ Klassiüritusi korraldades toetab mh karjääriskujundamise oskuste arengut.
Aineõpetajad. Aineülese läbiva teemana on elukestev õpe ja karjääri kujundamine seotud iga õppeainega ning ka aine(valdkonna) kavadesse on sisse kirjutatud koolis õpetatava seostamine töömaailmaga. Ainealaste teadmiste ja karjääriskujundamise pädevuste seostamiseks võimaluste leidmisel saab õpetajale toeks olla kooli karjäärikoordinaator, karjääriõpetuse õpetaja ja võimalusel piirkondlik karjääriteenuste võrgustik või ka aineühendus.	▪ On teadlik enda rollist karjääriskujundamise pädevuste arendajana ning lõimib ainesse õppekava läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ teemasid. ▪ Loob oma ainega seonduvalt seoseid töömaailma ja sellega seonduvate haridusvalikutega. ▪ Toetab õpilase eneseteadlikkuse arengut.
Tugispetsialistid saavad olla toeks selle juures, et karjääriteenused, sh karjääriõppe tegevused vastavad kõikide õpilaste vajadustele.	▪ On kaasatud karjääriõppe korraldusse. ▪ Annavad sisendit nii gruppide kui ka individuaalsete erisustega arvestamiseks. ▪ Kaasavad kooli karjäärikoordinaatori või -nõustaja õpiraskustega õpilase toetamisse, et aidata õpilasel mõtestada hariduse tähtsust ning seostada seda edasiste haridus- ja töövalikutega.

Osapooled	Ülesanded
Teised koolitöötajad. Olenevalt koolisisest töökorraldusest on võimalik kaasata ka teisi koolis töötavaid spetsialiste.	▪ Haridustehnoloog saab kajastada kooli koduleheküljel aktuaalseid karjääriinfo allikaid ja jagada infot piirkondlike karjäärisündmuste kohta. ▪ Raamatukoguhoidja saab seista hea selle eest, et raamatukogus on kättesaadav ajakohane karjäärialane kirjandus ja infomaterjalid. ▪ Huvijuhil ülesanne võib olla regulaarne karjääripäevade korraldamine, ettevõtete külastused või kohtumised vilistlastega, aga ka koolis toimuvate tegevuste ja sündmuste läbimõtlemine karjääri kujundamise aspektist ning panustamine piirkondlikesse tegevustesse.

Kontroll-loend

- Koolis on kokku lepitud karjääriteenuste osutamise ja selle kvaliteedi tagamise osapooled, nende ülesanded ja vastutus.
- Kooli juhtkond hoolitseb, et karjäärimeeskond on professionaalne, sh on tagatud vajalik täiendõpe.

5. Koolivälised partnerid

Kooliväliste partnerite kaasamine rikastab õppetööd. Karjääriõppe läbiviimisse ning õpilaste teavitamise ja nõustamise korraldamisse kaasatud partnerid aitavad luua õpilasele praktilise (õpi)kogemuse, mis toetab õpilast töö- ja haridusmaailma tundmaõppimisel, suurendab eneseteadlikkust ning aitab tal teha teadlikke töö- ja haridusvalikuid, märgata võimaluste paljusust. Erinevaid lahendusi tutvustatakse piirkondlike karjääriteenuste mudelite raportis⁶⁷.

Partnerite valiku kriteeriumid

Kooli ülesanne on tagada noore arengut toetavate tegevuste kvaliteet ja seetõttu on oluline partneri valikul alustada tema taustaga tutvumisest. Selle eesmärk on saada kinnitust, et koostöö vastab kooli väärtustele ja õpilaste vajadustele ning koostöö käigus jagatav info on neutraalne.

Kooli koostööpartneriteks võivad olla ettevõtted, organisatsioonid, haridusasutused, sh kutse- ja kõrgkoolid, huvialakeskused jt, sh inimesed, kellega peamiselt koostööd tehakse.

Ühiste väärtuste pinnalt eesmärgi ja vajadusi selgelt esile tuues on koostööl laiem mõju, mis hõlmab õpilaste ja kooli vajaduste kõrval ka koostööpartnerite kasu: uus põlvkond on teadlikum ettevõttest/tööandjast ja oma valikuvõimalustest; teadlikumad tööotsijad tööturul; laialdaste teadmistega kandidaadid; töötajate järelkasv püsib; panus kogukonda, jne

Eesmärkide seadmise järel on oluline sõlmida esmased kokkulepped, mis võiksid sisaldada konkreetsete tegevuste loetlemist (nt õppekäik) ja püsiva koostöö puhul ka sagedust. Tegevuste kavandamisel on hea seada kitsam rõhuasetus (nt põhirõhk on ametite tutvustamisel, vajaliku haridustee või ettevõtte struktuuri ning tööprotsesside tutvustamisel jne) ning määratleda ka konkreetse tegevuse oodatav tulemus õpilaste jaoks.

Näiteks tasub läbi mõelda, kas õpetaja annab õpilastele eelnevalt ettevalmistava ülesande (nt valdkonna, haridustaseme ja/või erialaga tutvumine) ning missugused ja mis viisil toi-

67 Sotsiaalse Innovatsiooni Labor (2023). [Piirkondlike karjääriteenuste mudelite teenusedisain](#). Haridus- ja Noorteamet.

muud järetegevused. Lisaks leppida kokku järgmistes aspektides: grupi suurus; õpilaste vanus, st millistes kooliastmetes, millistele klassidele, mis ajal ja millise regulaarsusega tegevused läbi viiakse. Vajadusel läbi mõelda, kas sama tegevus samadel alustel sobib eri vanuses õpilastele.

Koostöö eesmärk on jagada õpilastele vahetu kogemise kaudu teadmisi erinevate töökeskkondade, töövormide (nt ettevõtetus, osaline tööaeg, kaugtöö, projektipõhisus, vabatahtlik töö), ametite, haridusasutuste ja erialade, aga ka eneseanalüüsi, vaimse tervise, finantskirjaoskuse, töö ja pereelu ühildamise kohta.

Koostöö õnnestumisele aitab kaasa, kui kokkuleppeid tegeval koolitootajal on info noori huvitavate valdkondade ja ametite kohta (eelnevalt uurida õpilastelt, mis neile huvi pakub). Meelepäraste ja õpilastele juba teada olevate ametite kõrval on siiski oluline tuua näiteid ka teistest ametitest, mis suurendab noore teadlikkust töömaailmast ja ametite mitmekesisusest.

Õppetegevuse eesmärkide saavutamist aitavad hinnata järgmised küsimused (CIPP-mudel⁶⁸):

- kas valitud eesmärgid on antud tegevuse jaoks õiged? (konteksti hindamine);
- kas tegevus on hästi kavandatud? Kas tegevuse läbiviimiseks on piisavalt ressursse? (sisendi hindamine);
- kuidas tegevus kulges? Millist tagasisidet osalejatelt saadi? (protsessi hindamine);
- kas eesmärgid täideti? (kogemuse hindamine).

Karjääriõppe, sh karjääriteenuste (õpilaste teavitamise ja nõustamise) korraldamisega seotud olulised koolivälised partnerid on järgmised:

Eesti Töötukassa pakub õpilastele karjäärinõustamise ja karjääriinfo vahendamise teenuseid, vastavalt töötukassa ja Haridus- ja Teadusministeeriumi vahelisele kokkuleppele ning see tehakse koolidele kättesaadavaks minukarjäär.ee veebilehel⁶⁹.

Koolides pakutakse karjääriteenuseid (individuaalne nõustamine; töötuba; kandideerimisvestluse simulatsioon; jm) peamiselt 8-12. klasside õpilastele. Kõikidele sihtrühmadele on karjääritugi (haridus- ja tööturuinfo; artiklid; videod; eneseanalüüsi küsimustikud; virtuaalsed konverentsid; töö- ja karjäärimess; veebinarid; tööjõuvajaduse baromeeter⁷⁰; jne⁷¹) kättesaadav digitaalse kanali, minukarjäär.ee kaudu.

Maakondlik arenduskeskus aitab luua kontakte ettevõtetega koostööks, sh külastused, töö-, tudengivarju võimalused või külalisesineja leidmine. Lisaks on arenduskeskuste valikus noortele suunatud ettevõtlikkuse arengut toetavate projektide algatamine, korraldamine.

Haridusasutused sh gümnaasiumid, kutsekoolid, kõrgkoolid, teised põhikoolid, huvikoolid, huvihariduskoolid. (Haridus)asutustel on koostööks palju erinevaid vorme ning need annavad võimaluse noorel ennast oma kogemuse toel analüüsida: kes ma olen? mida ma soovin? Karjääriõppe läbiviijal on vaja leida teema käsitlemiseks sobivaim viis, nt karjääriteemaline töötuba või seminar; karjääripäev; karjäärikursus; koolikülastus; tudengi- või

68 Haridus ja Teadusministeerium (2008). [T-Kit käsiraamat. Õppetegevuse hindamine noorsootöös.](#)

69 Eesti Töötukassa. [Karjääriteenuste valik koolidele.](#)

70 Eesti Töötukassa. [Tööjõuvajaduse baromeeter.](#)

71 Eesti Töötukassa. [Minukarjäär.ee sündmused.](#)

õpilasvari; kogemusõpe; valikaine; ühisprojektid. Huviharidus pakub enda kogemuse toel omandatud oskuste sidumist õppimis- ja töövõimalustega, et noor saaks aru, kus ta päriselt saab tunnis õpitut rakendada.

Noortekeskused loovad noorte arenguks soodsa keskkonna, pakkudes huvitegevust, korraldavad kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega, seminare noortele olulistel teemadel, töötube, viivad läbi kogemusõpet või (töö)malevat, teemalaagreid.

Piirkondlikud asutused ja ettevõtted. Õpikogemust toetavad noorte õppekäigud ettevõtetesse, ametitega tutvumine töövarjuks olles, temaatiliste loovtööde kirjutamine, sh potentsiaalsete juhendajate kaasamine, valdkonda tutvustavad teemapäevad. Vahetu töökeskkonna ja reaalse olukorra tajumine aitavad noorel märgata olulisi tegureid, mis võivad mõjutada tema edasisi valikuid haridus- ja tööelus.

Lapsevanemad. Noore juhendamine ja toetamine teadlike karjäärivalikute tegemisel eeldab koostööd pere ja haridusasutuse vahel. Lapsevanem saab õpilastele tutvustada oma töökohta (ettevõtte külastus grupiga), mis aitab neil paremini mõista haridus- ja töövalikute mitmekesisust (hariduskäik, valdkonnad, ametid). Samuti sobivad tegevustest lapsevanema esinemine koolis (edulugu) või praktiliste ülesannete tegemine (mõne lihtsama tööloõgu läbimäng) töökeskkonnas või koolitunnis. Suurt väärtust loob töövarjutamise kogemus „Tööle kaasa“ algatuse näitel.

Vilistlased on koolile väärtuslik ressurss, mis loob noorele võimaluse kuulda ja näha haridus- ja tööelu seoseid, kus loo rääkija on üldjuhul sarnase tausta ja kogemusega inimene ehk mõlemal on sama nn stardipositsioon. Vilistlasi võib kutsuda kooli külla persoonilugu jagama, kaasata töövarjutamise partneriks või valikkursuse läbivijaks või paluda võimalust külastada tema töökohta.

Kontroll-loend

- Koolis on kokku lepitud, kelle poole õpilane pöördub, et luua inspireerivaid kogemusi, mis aitavad tal saada teadlikumaks enda valikutest ja erialasoovidest.
- Koolis on kokku lepitud, kes on need inimesed, kes toetavad kooli koostööd ettevõtte külastuste, töövarjupäeva jt tegevuste korraldamisel.
- Koolis on kokku lepitud, kelle ülesanne on koostöösuhete loomine ja hoidmine (nt Töötukassa, järgmise tasandi haridusasutus, ettevõtte jne).
- Koolis on kokku lepitud, missugused tegevused aitavad õpilastel saada ülevaadet haridus- ja tööelu võimalustest, omavahelistest seostest.

6. Kvaliteedi ja tulemuslikkuse hindamine

Sisehindamise osana hindab kool, kuivõrd vastavad kooli pakutavad teenused õppekavas seatud tingimustele. Karjääriteenuste kvaliteedi ja tulemuslikkuse hindamine võimaldab analüüsida, kuivõrd need toetavad õppija karjääriskujundamise oskuste arengut, osapoolte rahulolu süsteemiga ning ressursside optimaalset kasutamist.

Karjääriteenuste kvaliteedi tagamise protsessis luuakse seiresüsteem: määratletakse kvaliteediindikaatorid, nende hindamise sagedus ning hindamistulemuste kasutamine pakutavate teenuste arendamiseks. Kvaliteedi tagamine on pidev protsess ning seire eesmärk on osapoolte rahulolu suurenemine teenustega. Karjääriteenuste kvaliteedi seirel tuleb tähelepanu pöörata järgnevalt kirjeldatud aspektidele.

1. Kooli loodud tingimused ja nende kättesaadavus

Kvaliteedi tagamiseks on vaja kõigi osapoolte jaoks üheselt mõistetavalt kirjeldada, millest koosneb kooli karjääriteenuste süsteem ning milline on erinevate osapoolte vastutus. Karjääriteenuste osutamise põhialused kirjutatakse lahti kooli õppekavas. Soovituslik on luua täpsustatud kirjeldus igal aastal uuendatavas karjääriteenuste korralduskavas. Arvestades sihtgruppide vajadusi (eelkõige õpilane, lapsevanem, õpetaja), tuleb vastav info kättesaadavaks teha.

Karjääriteenuste kättesaadavusest saab ülevaate, kui koostada ülevaade läbiviidud tegevustest ning hinnata, milline oli neis osalenud õpilaste osakaal õpilaste koguarvust. Samuti toetab kvaliteedi tagamist ning optimaalset ressursside kasutamist ülevaade karjääri kujundamist toetavatest tegevustest erinevates õppeainetes. See annab võimaluse hinnata, millistele aspektidele pööratakse enam tähelepanu ning mis jääb tahaplaanile.

Karjääriteenuseid pakutakse koolis erinevate osapoolte ühise koostööna (sh lapsevanemad, koolivälised partnerid), seega on oluline hinnata ka kaasatud partnerite rahulolu teenuste ja koostööga ning leida võimalused tagasiside kogumiseks teenuste arendamiseks.

2. Õpetajate ja teiste töötajate kompetentsid õppekava läbiva teema käsitlemiseks ja karjääriõppe läbiviimiseks

Õpetajatel, klassijuhatajatel ja teistel koolitöötajatel on suur roll õpilaste karjäärikujundamise oskuste arendamisel. Koolil tuleb teenuste kvaliteedi tagamiseks hinnata, milline on õpetajate ja muu vastava personali karjääriõppealane pädevus ning arengu- ja toevajadus.

3. Karjääriteenuste vastavus õpilaste vajadustele

Kooli pakutavate karjääriteenuste eesmärk on toetada õpilaste karjäärikujundamise oskuste arengut ning selle abil sujuvat liikumist ühelt haridusastmelt teisele ning enda vajadustele vastava haridus- ja tööelu kujundamist. Seepärast on õpilased karjääriteenuste kvaliteedi hindamisel koolile peamiseks partneriks.

Karjääriteenuste tõhususe hindamiseks on soovituslik seirata õpilaste karjäärikujundamise pädevuste arengut. III ja IV kooliastmes leiab selleks tuge materjalist „Karjääripädevuste hindamise mudel”⁷², kuid oluline on, et antud instrumendi kasutamist ja selle abil saadud andmete tõlgendamist juhendavad vastava väljaõppe läbinud karjäärispetsialistid (nt karjääriõpetuse õpetaja või karjäärikoordinaator). I ja II kooliastme puhul leiab karjäärikujundamise oskuste hindamiseks tuge „Karjääri kujundamise pädevuste mudelist”⁷³, kus on toodud kooliastme lõpuks soovitatavalt omandatavad õpitulemused.

Õpilaste ja vilistlaste rahulolu kooli pakutavate karjääriteenustega annab olulist infot teenuste arendamiseks. Karjääriteenuste hindamisel õpilase perspektiivist on oluline pöörata tähelepanu nendele õpilasgruppidele, kes võivad vajada lisatuge (sh HEV-õpilased). Vilistlaste puhul saab hinnata nende lõpetamisejärgset karjääriteed, rakendatust tööturul ja sellega rahulolu.

4. Seire koordineerimine

Tõhusaks karjääripädevuste arenguks vajavad õpilased süsteemset, stabiilset, kõiki vanuseastmeid läbivat ning arenguvajadustega kooskõlas olevat karjääriteenuste süsteemi. Selle soodustamiseks saab kool luua seiresüsteemi, milles:

- kogutakse õpilaste ja kooli vajadusi arvesse võttes piisaval hulgal ja asjakohase sagedusega vajalikku infot karjääriteenuste kvaliteedi kohta;
- on välja toodud, kes ja millise info kogumise, analüüsimise ja rakendamise eest vastutab.

72 Liin, T., ja Laur, L. (2023). [Karjääri kujundamise pädevuste enesehindamise vahendi väljatöötamine](#). Haridus- ja Noorteamet.

73 SA Innove karjääriteenuste keskus (2016). [Karjääri kujundamise pädevuste arengu toetamine](#), vt lisa 3.

Tabel 2. Karjääriteenuste süsteemi kvaliteedi tasandid ja kriteeriumid

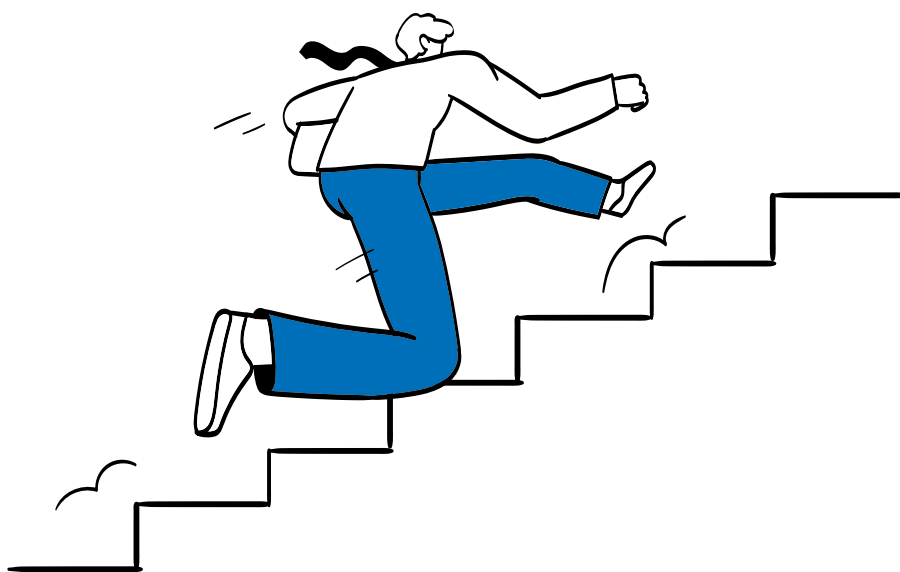
Karjääriteenuste süsteemi kvaliteedi tasandid	Kriteerium
Kooli loodud tingimused	
Karjääriteenuste süsteemi kirjeldus ja teenuste kättesaadavus	Karjääriteenuste osutamise põhialused on kirjeldatud kooli õppekavas ning täpsemalt lahti kirjutatud igal õppeaastal uuendatavas karjääriteenuste korralduskavas. On määratletud karjääriteenuste pakkumisega seotud osapooled ja nende vastutusala, sh see, kelle koordineerida on karjääriteenuste üldine korraldus ja arendamine koolis. On määratletud karjääriteenuste osutamiseks vajalikud ressursid (sh aeg ja rahalised vahendid) Info kooli karjääriteenuste kohta on tehtud kättesaadavaks, arvestades kõigi osapoolte vajadusi (eelkõige õpilane, lapsevanem, õpetaja) On olemas ülevaade karjääriteenustel osalenud õpilaste osakaalu kohta erinevate teenuste ja tegevuste lõikes
Seire koordineerimine	On määratletud, milliseid andmeid ja millise sagedusega kogutakse. On välja toodud, kuidas kogutud andmeid õpilaste vajadustest lähtuvate teenuste arendamiseks kasutatakse.
Süsteemi rakendumine	
Karjääriteenuste osapoolte kompetentsus ja rahulolu	On koostatud ülevaade õpetajate ja muu vastava personali arengu- ja toevajadus karjääriteenuste pakkumiseks. Õpetajatele ja vastavale personalile on loodud arenguvajadustele vastavad võimalused karjääriteenuste pakkumiseks vajalike kompetentside arendamiseks. On koostatud ülevaade karjääriteenuste pakkumisega seotud osapoolte rahulolust süsteemiga ja omavahelise koostööga.
Süsteemi tulemuslikkus	
Karjääriteenuste tulemuslikkus ja vastavus õppijate vajadustele	On saadud ülevaade õppijate karjääripädevustest ja nende arengust On kogutud õpilaste hinnangud selle kohta, kui kindlad nad on järgmiste sammude suhtes enda haridus- ja karjääriteel. On saadud ülevaade õpilaste ja vilistlaste rahulolust karjääriteenustega.

Kontroll-loend

- Teame, kes, kuidas ja millise sagedusega hindab karjääriteenuste kvaliteeti ja tulemuslikkust.
- Teame, kuidas kasutame seire tulemusi karjääriteenuste arendamiseks.

Lisa 1: Üldhariduskooli karjäärisüsteemi arendaja 7 võtmeküsimust

1. Millistest **osadest** koosneb **kooli karjääriteenuste süsteem** (sh üldpädevuste arendamine, läbiv teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine”, karjäärinõustamine, karjääriinfo vahendamine, karjääriõpetuse valikaine)?
2. Kuidas kirjeldada kooli karjääriteenuste süsteemi mõistetavalt erinevatele osapooltele (eelkõige õpilased, lapsevanemad, õpetajad), sh kooli sisedokumentides ja avalikus info-ruumis?
3. Kuidas tagada karjääriteenuste süsteemne ja koordineeritud kättesaadavus ning määratleda **osapooled ja nende vastutusala**?
4. Milliseid **koostööpartnereid ja -vorme** kasutatakse õpilaste karjääripädevuste ja kooli karjäärisüsteemi arengu toetamisel?
5. Millised on õpilaste, kooli töötajate ja lapsevanemate kaasamisvõimalused kooli karjääriteenuste süsteemi arendamisel?
6. Kuidas tagada **kooli töötajate professionaalne areng** karjääriteenuste valdkonnas, sh saada ülevaade pädevuste/arengutoe vajadusest (karjääriõppe lõimimiseks ainetunnis, karjääriõpetuse läbiviimiseks ja karjääriteenuste süsteemi koordineerimiseks) ning toetada väljaõpet, regulaarset enesetäiendust ja kogemusvahetust eriala kogukonnas?
7. Kuidas tagada **kooli karjäärisüsteemi kvaliteet ja jätkusuutlik areng**, sh kaardistada sihtrühmad ja nende vajadused, ressursid, ning hinnata selle **mõju**?

Lisa 2: Karjääri kujundamise õpitulemused kooliastme lõpuks

Põhikool	Gümnaasium
Eneseteadlikkus	
Õpilane 1) analüüsib juhendamisel enda väärtusi, võimeid, huvisid, teadmisi, oskusi, kogemusi ja isiksuseomadusi karjääri kujundamise kontekstis; 2) kasutab eneseanalüüsi tulemusi oma karjääri kujundamisel, seostades neid realistlike õppimise ja töötamise eelduste ning võimalustega; 3) mõistab teadmiste ja oskuste ning elukestva õppe tähtsust haridusteel ja tulevases tööelus; 4) on vastutustundlik ja motiveeritud ennast arendama.	Õpilane 1) analüüsib enda isiksust ja kasutab eneseanalüüsi tulemusi oma elutee planeerimisel ning karjäärivalikute tegemisel; 2) analüüsib enda õpitulemusi, senist õpikogemust ning arenguvajadust seoses lähemate ja kaugemate karjäärieesmärkidega; 3) väärtustab elukestvat õpet kui elustiili muutuvast maailmast ja kavandab isikliku õpitee; 4) mõistab, kuidas positiivse enesehinnangu ja eneseusu säilitamise oskus mõjutab karjääri kujundamist.
Võimaluste analüüs	
1) teab erinevaid tegevusvaldkondi ja ameteid ning mõistab töömaailma üldiseid arengusuundi; 2) mõistab hariduse ja tööturu vahelisi seoseid ning teadvustab ennast tulevase töötajana; 3) oskab otsida ja analüüsida infot õppimisvõimaluste ja tööturu kohta ning kasutada seda karjäärivalikute tegemisel; 4) põhjendab enda eelistusi haridustee jätkamisel ning kutseõppe eriala või gümnaasiumi õppesuuna valikul.	1) tunneb tööturu suundumusi, erinevaid töövaldkondi ja ameteid ning on teadlik võimalustest ja nõuetest muutuval tööturul; 2) mõtestab tööga seotud väärtuste ja hoiakute muutusi ühiskonnas ning seostab neid iseenda väärtuste ja valikutega; 3) mõistab hariduse ja tööturu vahelisi seoseid ning vajadust pidevaks enesearendamiseks; 4) otsib usaldusväärset infot õppimisvõimaluste ja -tingimuste kohta Eestis ja välismaal ning kasutab seda enda karjääri kujundamisel; 5) analüüsib asjakohase info põhjal karjäärivõimalusi ning oskab leida alternatiive õppimise ja töötamisega seotud valikute langetamiseks.

Põhikool	Gümnaasium
Planeerimine	
1) mõistab karjääri kujundamise eesmärgi, sisu ja enda vastutust isikliku karjääri planeerimisel; 2) teadvustab erinevate elurollide ja -stiilide seoseid tööga; 3) koostab juhendamisel esmase karjääriplaani, võttes arvesse enda karjäärivalikuid mõjutavaid tegureid ja alternatiivseid võimalusi; 4) tunneb ja kasutab karjääriteenuseid vastavalt vajadusele.	1) mõistab isikliku karjääri tähendust, mõtestab karjääri kujundamist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi ning võtab vastutuse enda karjääri planeerimisel; 2) arvestab karjääri kujundamisel erinevate elurollide tasakaalus hoidmise olulisust ja teab võimalusi selle saavutamiseks; 3) koostab karjääriplaani enda eesmärkide saavutamiseks, tuginedes seniste õpingute ja töökogemuse käigus kujunenud teadlikkusele iseendast ja enda valikuid mõjutavatest teguritest ning arvestades alternatiivsete valikuvõimalustega; 4) kasutab karjääriteenuseid vastavalt vajadusele.
Tegutsemine	
1) algatab ja viib ellu karjääri kujundamisega seotud tegevusi; 2) teab õpilasena töötamise võimalusi ja piiranguid ning mõistab töösuhteid reguleerivate õigusaktide ja töölepingu tähtsust; 3) mõistab kandideerimisprotsessi olemust, oskab võrrelda enda vastavust konkursil esitatud nõuetele ning koostab juhendamisel kandideerimiseks vajalikud dokumendid; 4) analüüsib enda õppimis- ja/või töökogemust ning kasutab analüüsi tulemusi enda karjääri kujundamiseks.	1) omab erinevaid õpi- ja töökogemusi ning analüüsib nende seost enda eesmärkidega; 2) on teadlik enda õigustest ja kohustustest töötaja ja tööandjana; 3) teab ametitega seotud terviseriske ning on teadlik enda vastutusest enda ja teiste tervise hoidmisel; 4) oskab erinevatest allikatest tööd otsida; 5) saab aru kandideerimisprotsessi olemusest ja etappidest, oskab võrrelda enda vastavust konkursil esitatud nõuetega ning koostada kandideerimiseks vajalikke dokumente; 6) oskab toime tulla tagasilöökidega enda karjääritee kujundamisel, täpsustada eesmärgi ning leida alternatiivseid karjäärivõimalusi.

